

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ЖАНРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В КОНТЕКСТІ МІЖПРЕДМЕТНОЇ КООРДИНАЦІЇ З ЛІНГВІСТИЧНИМИ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИМИ ПРЕДМЕТАМИ

Світові тенденції уніфікації освітніх і професійних стандартів роблять нагальним з'ясування проблем співвідношення навчальних дисциплін у процесі університетської підготовки майбутніх журналістів. Відповідно до Болонського процесу акцент у навчанні має бути перенесений на самостійну роботу студентів та якнайтісніший зв'язок з практичною базою. Враховуючи це, протягом багатьох років була сформована і відпрацьована методика проведення практичних занять з жанрологічних курсів та їхня координація з загальногуманітарними, зокрема, лінгвістичними та літературознавчими предметами.

Загальногуманітарна підготовка журналістів у вищих навчальних закладах не тільки є базою для фахової підготовки, але й забезпечує високий рівень ерудиції, сприяє оволодінню логікою наукового мислення, історичним поглядом на розвиток цивілізації. Від міжпредметної координації гуманітарних і фахових дисциплін, методики проведення останніх в широкому контексті університетського навчального процесу залежить компетентність, професійність, конкурентоспроможність майбутніх спеціалістів медіа.

Навчальна дисципліна «Журналістські жанри» є однією з базових у професійній підготовці медіафахівців і включає в себе три модулі, в кожному з яких протягом одного семестру вивчається один з трьох сегментів жанрової конфігурації журналістики, а саме: інформаційні жанри, аналітичні жанри і художньо-публіцистичні жанри. Метою викладання даного предмету є забезпечення теоретичної і практичної підготовки журналістів, оволодіння навичками роботи над створенням, редагуванням та аналізом різножанрових журналістських текстів, оцінка діяльності сучасних засобів масової інформації з точки зору функціонування різноманітних жанрів і дотримання жанрових вимог.

У результаті вивчення дисципліни майбутні журналісти мають добре орієнтуватися в суспільних процесах і відбирати для публіцистичного осмислення найсуттєвіші, найяскравіші факти, на основі яких буде створений досконалий журналістський матеріал. Орієнтуючись у жанровій палітрі, що історично склалася протягом століть, опанувавши всі класичні форми журналістської творчості, студент має впевнено обирати саме той жанр, в якому конкретний фактаж, окреслена проблематика будуть представлені максимально точно і справлятимуть найбільший вплив на аудиторію.

Створюючи матеріал в одному з журналістських жанрів, студенти повинні прагнути, щоб авторський твір був композиційно струнким, глибоким, аргументованим, написаним оригінально, грамотно, цікавим за стилем і формою викладу. Вони мають орієнтуватися на найкращі зразки жанрових втілень у сучасних засобах масової інформації.

Кожен, хто навчається журналістиці, має обов'язково засвоїти так звану «фахову таблицю множення» – систему жанрів журналістики, адже не оволодівши жанровими типами мислення як одним із законів публіцистичної творчості, не можна досягти рівня професіоналізму.

Виходячи з цих завдань, практичні заняття з жанрологічних дисциплін являють собою не що інше, як імітацію щоденної редакційної роботи. Відповідно університетська аудиторія перетворюється на редакційний кабінет, у якому приймається й обговорюється журналістський матеріал, підготовлений студентом в одному із заданих жанрів. Підготовлений як домашнє завдання медіатвір зачитується вголос та всебічно оцінюється присутніми. Таким чином, практичне заняття набуває форми ділової гри, а саме проходить у вигляді редакційної «літучки».

Одним з основних результатів такого «жанрового практикуму» є набуття і відпрацювання перших професійних навичок, а саме оперативне виконання конкретних редакційних завдань у заданому жанрі й обсязі.

Під час вивчення інформаційного блоку жанрів на семінарських заняттях практикується, як правило, ще одна форма ділової гри – термінове завдання підготувати блиц-повідомлення, блиц-репортаж, блиц-інтерв'ю на основі щойно зібраного в межах навчального корпусу фактажу.

Отже, на практичних заняттях з журналістських жанрів студенти отримують перші навички спостереження і збору зовнішньої інформації, інтерв'ювання, відбору і систематизації фактів, їхнього аналізу, оперативної і тривалої підготовки інформаційних, аналітичних та художньо-публіцистичних текстів, їхнього презентаційного оформлення (вироблення чіткого заготовочного комплексу – рубрики, заголовка, підзаголовка, ліду), досягнення композиційної і мовностилістичної досконалості. Вони мають можливість випробувати і практично виявити свої творчі здібності, написати перші журналістські твори у всіх жанрах, що представляють класичну систему, створити перші авторські досьє, тобто зробити перші кроки по шляху формування особи висококласного спеціаліста в масово-інформаційній та публіцистичній діяльності, визначити ступінь професійної здатності і напрям журналістської спеціалізації.

Набуття практичних навичок щоденної редакційної роботи щодо пошуку цікавих і суспільно важливих фактів, а потім втілення їх у відповідну жанрову форму – важливе і з точки зору підготовки до літніх ознайомчої, навчальної та навчально-виробничої практик, протягом яких студент має засвоювати аудиторні знання і, так би мовити, співвідносити їх з життям. За визначенням навички – це дії, які внаслідок багаторазових повторень стають автоматичними, виконуються без видимого контролю з боку

свідомості. Відповідно у навчальному процесі повинні бути створені умови для такої багатократності.

За робочою програмою курсу «Журналістські жанри» співвідношення обсягів теоретичних і практичних занять однакове – 1:1. Це дає змогу вивчивши кожний окремий жанр журналістики теоретично (наприклад, в інформаційному блоці – замітку, звіт, репортаж, інтерв'ю; або в аналітичному блоці – кореспонденцію, статтю, коментар, рецензію, огляд, відкритий лист), відпрацювати його під час практичного заняття. Діапазон конкретних завдань, їх складність і новизна формують у майбутнього спеціаліста медіасфери проблемне мислення, здатність усвідомити проблему і знайти нестандартне її рішення.

Виконуючи такі завдання під час підготовки до практичних занять з журналістських жанрів, студенти, крім всього іншого, також мають можливість порівняти свою творчу роботу з тим, як тему розкрили у заданому жанрі їхні колеги по групі, відзначити найкращі, найталановитіші твори, колективно й індивідуально оцінити рівень виконання. Це стимулює творчу конкуренцію, бажання виділитись, бути кращим, справити відповідне враження, а значить, посилює пошук нових форм, своєрідних прийомів тощо.

Підготовлені студентами вдома і під час практичних занять з журналістських жанрів тексти проходять крізь процес потрійного редагування – самим автором, студентами групи, які в процесі ділової гри виконують роль редколегії, й остаточно – викладачем як найдосвідченішим знавцем редакційної роботи. Кожен майбутній журналіст стає учасником і свідком ретельної роботи над текстом – його виправленням, вдосконаленням, скороченням, при потребі композиційної перебудови, тобто всілякого його поліпшення. Крім того, відбувається обговорення й оцінка заголовка, який має обов'язково привернути увагу читача, бути інтригуючим, а також, рубрики, ліду, початкової і фінальної частини. Студенти засвоюють на практиці, що кожен журналіст у широкому розумінні є також і редактором, коли він готує до друку рукописи свої та інших авторів або бере участь в обговоренні поданих до редакції текстів.

Окрім власної творчості студентів, програма проведення практичних занять з жанрологічних дисциплін передбачає постійний огляд, а також аналіз і оцінку функціонування жанрів у сучасних засобах масової інформації, виявлення їхніх модифікацій, вдалих і невдалих гібридних форм, нових тенденцій розвитку тощо. Задля цього поступово, протягом вивчення кожного з трьох блоків жанрової системи формується жанрове досвід з найкращими і найгіршими зразками того чи іншого жанру, знайденими в поточній пресі, в Інтернет-виданнях, здійснюється проблемно-тематичний аналіз газет і журналів, жанрова презентація різноманітних медіапроектів.

Відповідно майбутні журналісти не лише оволодівають технологіями підготовки матеріалів інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів до публікації в пресі, передачі в ефірі, появи в Інтернеті, а й паралельно досліджують алгоритми функціонування жанрів у сучасних засобах масової інформації. Вони оглядають жанрово-тематичне

розмаїття сучасних пресових видань, проблемно-тематичний діапазон публіцистики на радіо й телебаченні, специфічне наповнення проявами журналістики Інтернет-простору. Користуючись набутими теоретичними знаннями щодо діяльності сучасних засобів масової інформації в Україні і світі, студенти удосконалюють вміння самостійно відшукувати необхідну інформацію і використовувати її у практичній професійній діяльності.

Після завершення всього комплексу теоретичного і практичного вивчення жанрологічних дисциплін знання і навички студента мають включати: *а)* чітку диференціацію та ідентифікацію жанрів журналістики у їх класичній конфігурації; *б)* розуміння історії виникнення та еволюції журналістських жанрів, бачення тенденцій їх подальшого розвитку; *в)* осмислення етимології жанрологічних термінів, жанрових особливостей і внутрішньожанрової типології; *г)* врахування і наслідування досвіду використання жанрових форм у роботі відомих репортерів, інтерв'юерів, аналітиків, коментаторів, оглядачів, рецензентів, публіцистів; *д)* виконання роботи щодо організації збору, відбору, оцінки, систематизації та узагальнення фактологічного матеріалу; *е)* написання та літературне опрацювання медіатексту; *є)* співставлення власних творчих пошуків з відомими зразками жанрових форм, діяльністю видатних журналістів і сучасною практикою ЗМІ; *ж)* відстеження й аналіз впливу журналістського тексту на аудиторію; *з)* архівацію матеріалів власної творчості і можливе подальше використання напрацьованого.

Цілком зрозуміло, що реалізація даної методики неможлива без залучення знань, отриманих під час вивчення інших дисциплін, перш за все, лінгвістичних та літературознавчих.

Створені під час практичних занять з інформаційних, аналітичних чи художньо-публіцистичних жанрів тексти є вербальним продуктом, який одразу демонструє рівень грамотності, лексичну бідність або наповненість, володіння публіцистичним стилем, синтаксичною і стилістичною гнучкістю. Оцінка й аналіз журналістського твору неможливі без мовностилістичної складової: зокрема, під час розбору написаного тексту здійснюється вилучення не властивих мові слів, фраз, конструкцій, видалення тавтології, досягнення більш чіткого формулювання рубрики, заголовка, підзаголовка і ліду, спрощення надто складних синтаксичних конструкцій, стилістична правка. З одного боку, відбувається закріплення знань, отриманих під час занять з вивчення мови, а з іншого – ці знання поглиблюються і засвоєна раніше лінгвістична теорія отримує прикладне значення, практичне відображення в конкретній журналістській діяльності.

Особливого значення набуває закріплення і вдосконалення знань з фонетики й орфоєпії, адже твори, винесені на обговорення (чи то є тексти, написані для преси, Інтернету, чи то є аудіотексти, призначені для звучання в ефірі) зачитуються вголос і справляють відповідне враження на студентський колектив, який під час ділової гри на практичному занятті з жанрів виконує роль редколегії. Ефективним під час обговорення жанрових матеріалів, їхніх заголовків і рубрик, першої та останньої (акордної) фрази є залучення знань з

фразеології, адже вона збагачує будь-який публіцистичний текст, додаючи йому експресивності, глибини, народної мудрості.

Опанування курсу «Теорія літератури» готує студентів до глибокого розуміння діалектичної єдності змісту і форми вербального твору – єдності, у якій пріоритет належить змістові. І.Л. Михайлин у відомому підручнику з основ журналістики справедливо пише про «іноді деяке скептичне ставлення до форми як до чогось другорядного, неістотного. «Дайте мені сенсаційний зміст, – говорить молодий журналіст, – а вже оформити його я як-небудь зумію». Насправді ж, форма не є другорядним чинником у журналістській праці, а досконале оволодіння нею є законом творчості. Зрештою, у творчому змаганні журналістів перемагає той, хто пише яскравіше, вміє знайти нестандартні підходи до матеріалу, глибоко оволодів жанровими типами мислення»¹.

Майбутній журналіст має одразу засвоїти, що в журналістиці, як і в літературі (а за американською формулою журналістика – це «література поспіхом»), зміст невіддільний від форми і сам визначає адекватні способи свого оформлення. Невипадково і, на наш погляд, досить виправдано І.Л. Михайлин перед тим, як розглянути парадигму журналістських жанрів, презентує аудиторії роди, жанри і жанрові різновиди художньої літератури, а потім, виходячи з цього, співставляє їх з медійними формами. Літературознавство в цілому і літературознавча жанрологія виникли на багато століть раніше, ніж журналістикознавство і медіажанрологія. Тому не можна не погодитись з твердженням автора даної методики вивчення журналістських жанрів про те, що основні поняття жанрології виникли в надрах літератури та науки про неї і лише потім були транспольовані в журналістику й використані її практикою й теорією.

Паралелізм з літературою під час вивчення жанрових форм журналістики є цілком логічний, адже допомагає осмислити жанр як змістовно-формальну єдність і допомагає виробити у майбутнього журналіста так званий жанровий погляд, який має служити для відкриття, бачення і розуміння, а потім фахового відбору життєвого матеріалу. «Журналіст мусить навчитися бачити дійсність очима жанру, оскільки зрозуміти цю саму дійсність можна лише у зв'язку з певними способами її вираження»², – пише І.Л. Михайлин. Однак журналістика у виробленні й осмисленні власної конфігурації жанрових форм безсумнівно спирається на досвід, нагромаджений художньою літературою. «Сьогодні вже є цілком очевидним, що журналістика... синтезувала в собі родові ознаки літератури. Журналістика – це епос, оскільки це розповідь про певні події, це проза як найбільш зручна форма існування епосу. Але журналістика – це й лірика, бо немислима без образу автора, цілком конкретної особи оповідача. Нарешті, журналістика – це драма, бо вона не мислима без конфлікту, пошуку й відкриття суперечностей,

¹ Михайлин І.Л. Основи журналістики: Підручник. Вид. 3-є доп. і поліпш. – К.: ЦУЛ, 2002. – С. 214.

² Там само. – С. 213.

зіткнення поглядів, думок, діалогічного викладу матеріалу у формі інтерв'ю»³.

Окрім жанрово-родового співставлення, вивчення теорії літератури дає майбутньому журналісту перші уявлення про метод і стиль, ідею і тему твору, композицію і сюжет, що знаходить виявлення у перших спробах власної журналістської творчості в процесі підготовки до практичних занять з жанрологічних курсів.

Вивчення міфології та фольклору збагачує образне й асоціативне мислення, дає глибоке розуміння національної ментальності, увиразнює стилістику журналістських творів, робить влучнішим, логічнішим, психологічно багатшим та образно піднесеним публіцистичне мовлення. Зокрема, студенти отримують конкретні завдання використати в якості рубрик, заголовків, підзаголовків, першої або останньої фрази прислів'я, приказки, народні порівняння, рядки з широковідомих народних пісень, афоризми, крилаті вислови тощо. У процесі прослуховування й обговорення написаних творів аудиторія має змогу відчувати, наскільки виграє журналістський матеріал, коли до тексту залучена народна фразеологія, наскільки більший ефект він справляє на читача, слухача або глядача.

Величезне значення у міжпредметній координації під час організації та проведення практичних занять з жанрологічних дисциплін для майбутніх журналістів має паралельне посеместрове вивчення окремих періодів історії світової та вітчизняної літератури – від найдавніших епох античності й середньовіччя до сьогодення. Занурюючись в образний світ класичних творів, розглядаючи шедеври словесної творчості, які витримали перевірку часом, студенти не просто збагачують свій світогляд, свою ерудицію, але й отримують «вічні» зразки щодо осмислення й відображення життя своєї епохи, гуманістичного погляду на час і соціум. Коли студент, професією якого буде публіцистичне відображення життя, написання «історії сучасності» (за висловом Теофраста Рендо щодо місії журналістики), оглядає поетапно всі періоди розвитку світової літератури, її найвищі досягнення, він начебто проходить заново весь шлях створення людською цивілізацією словесної культури, долучається до банку напрацьованого тисячоліттями досвіду своїх попередників. Значення цього неможливо переоцінити. На підставі засвоєння класичних зразків майбутній журналіст шукає і формує свій шлях, свій стиль і свої форми словесної творчості.

Журналістські жанри традиційно вивчаються майбутніми журналістами протягом перших кількох семестрів паралельно з вивченням мови, фольклору і міфології, теорії та історії літератури. Міжпредметна координація в даному випадку відбувається контрапунктно, адже здійснюється одночасне сполучення й накопичення теоретичних знань з різних дисциплін і використання їх на практиці. Таким чином одночасно закладається світоглядний і професійний фундамент діяча медіасфери, якому в майбутньому належить відображати, аналізувати й оцінювати події життя.

---

³ Там само. – С. 218.

Отже, було розглянуто взаємодію практичних занять з жанрологічних дисциплін із основними загальногуманітарними предметами, які викладаються на початкових курсах бакалаврату, а саме з лінгвістичними та літературознавчими дисциплінами. Генетичний зв'язок поміж дисципліною «Журналістські жанри» і базовими фаховими курсами, як то «Вступ до спеціальності», «Основи теорії журналістики», «Теорія і методика журналістської творчості», «Основи тележурналістики», «Основи радіожурналістики», «Основи фотожурналістики», «Стилістика газетних жанрів», «Жанри міжнародної тематики», «Психологія журналістської творчості», «Журналістська етика», «Історія української журналістики», «Організація роботи редакції», «Правові основи журналістської діяльності», «Літературно-художня критика», «Літературне редагування» – є очевидним, взаємодоповнюючим, конкретизуючим окремі розділи і положення кожного з них.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайшенберг З. Новинна журналістика: Навчальний посібник / За загал. ред. В.Ф. Іванова. – К.: Академія Української Преси, 2004. – 262 с.
2. Васильєва Л.А. Делаем новости!: Учебное пособие. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 190 с.
3. Вартанов Г.І. Короткий довідник журналіста. – К.: МІЛП, 2000. – 47 с.
4. Вартанов Г.І. Система жанрів журналістики: Посібник для студентів. – К.: МІЛП, 1997. – 55 с.
5. Владимиров В.М. Основи журналістики в поняттях та коментарях: Навчальний посібник. – Луганськ: Вид-во Східноукр. держ. ун-ту, 1998. – 146 с.
6. Ворошилов В.В. Журналистика: Учебник. – 4-е изд. – СПб.: Издат-во Михайлова В.А., 2002. – 656 с.
7. Гід журналіста. – К.: Інститут масової інформації, 1999. – 96 с.
8. Грабельников А.А. Работа журналиста в прессе: Учебное пособие. – М.: РИП-холдинг, 2005. – 274 с.
9. Григораш Д.С. Журналистика у термінах і виразах. – Львів: Вид-во при Львівському держ. ун-ті, 1974. – 294 с.
10. Гриценко О., Кривошея Г., Шкляр В. Основи теорії журналістської діяльності. – К.: МІЛП, 2000. – 203 с.
11. Жанры международной журналистики. – М.: МГИМО, 1995. – 108 с.
12. Журналистика в мире политики. Исследовательские подходы и практика участия / Ред.-сост. С.Г. Корконосенко. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2004. – 448 с.
13. Засорина Т., Федосова Н. Профессия – журналист. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 320 с.
14. Здоровега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2004. – 268 с.
15. Каппон Р.Дж. Настанови журналістам Ассошейтед Пресс: Професійний порадник: Пер. з англ. А. Іщенка. – К.: КД «Києво-Могилянська академія», 2005. – 158 с.
16. Ким М.Н. Жанры современной журналистики. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2004. – 336 с.
17. Ким М.Н. Журналистика: Методология профессионального творчества. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2004. – 496 с.

18. Ким М.Н. Технология создания журналистского произведения. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2001. – 320 с.
19. Кривошея Г.П. Журналистика: методологічні аспекти літературної праці. – К.: КиМУ, 2003. – 302 с.
20. Кривошея Г.П. Журналистика: поняття, терміни. – К.: КиМУ, 2004. – 202 с.
21. Лазутина Г.В. Основы творческой деятельности журналиста: Учебник для вузов. – М.: Аспект-Пресс, 2001. – 240 с.
22. Ла Рош Вальтер. Вступ до практичної журналістики: Навчальний посібник / За загал. ред. В.Ф. Іванова та А. Коль. – К.: Академія Української Преси, 2005. – 229 с.
23. Максимова С.В. Правове забезпечення професійної діяльності журналістів в Україні. – К.: Інститут масової інформації, 1999. – 66 с.
24. Мельник Г.С., Тепляшина А.Н. Основы творческой деятельности журналиста. – СПб.: Питер, 2004. – 272 с.
25. Михайлин І.Л. Основы журналистики: Підручник. – Вид. 3-тє доп. і поліпш. – К.: ЦУЛ, 2002. – 284 с.
26. Назаренко Г.І. Журналістські жанри: інформаційні: Курс лекцій. – К.: КиМУ, 2006. – 119 с.
27. Назаренко Г.І. Інформаційні жанри журналістики: Навчальний посібник. – К.: НАУ, 2010. – 62 с.
28. Основы творческой деятельности журналиста: Учебник для студ. вузов по спец. «Журналистика» / Ред.-сост. С.Г. Корконосенко. – СПб.: Знание, СПБИНВЭСЭП, 2000. – 272 с.
29. Пальгунов Н.Г. Заметки об информации. – М.: Изд-во Московского университета, 1967. – 104 с.
30. Прилюк Д.М. Теорія і практика журналістської творчості: Методологічні проблеми. – К.: Вид. об'єднання “Вища школа”, 1973. – 272 с.
31. Редакційна політика: від ідеї до угоди: Посібник / Упорядник С.І. Гузь. – К.: Незалежна медіа-профспілка України, 2006. – 64 с.
32. Стилистика газетных жанров / Под ред. Д.Э. Розенталя. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 230 с.
33. Тертычный А.А. Жанры периодической печати: Учебное пособие. – М.: Аспект-Пресс, 2000. – 312 с.
34. Тертычный А.А. Расследовательская журналистика: Учеб. пособие для вузов. – М.: Аспект-Пресс, 2002. – 384 с.
35. Техніка інтерв'ю. – К.: Інститут масової інформації (Київ); Центр підготовки й вдосконалення журналістів (Париж), 2000. – 120 с.
36. Техніка репортажу. – К.: Інститут масової інформації (Київ); Центр підготовки й вдосконалення журналістів (Париж), 2000. – 60 с.